

โลกทัศน์ที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านของชาวไทดำบ้านนาป่าหนาด

ตำบลเขาแก้ว อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย

Worldviews Appearing in Folktales of Tai Dam People in Na Pa Nad Village,

Khao Kaew Sub-District, Chiankhan Distirct, Loei Province

กัญญาวิรุ หินเมืองเก่า¹ พรสวรรค์ ศิริกัญจนารณ์² สุรัชชนกุล นุ่นภูบาล³

E-mail: kunyawee12052@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความเรื่องโลกทัศน์ที่ปรากฏในวรรณกรรมนิทานพื้นบ้านของชาวไทดำ บ้านนาป่าหนาด ตำบลเขาแก้ว อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์โลกทัศน์ที่ปรากฏในวรรณกรรมนิทานพื้นบ้านของชาวไทดำ บ้านนาป่าหนาด ตำบลเขาแก้ว อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย โดยการเก็บข้อมูลเอกสารและภาคสนามจากการสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้แนวคิดเกี่ยวกับโลกทัศน์

ผลการศึกษา พบว่า วรรณกรรมนิทานพื้นบ้านของชาวไทดำ บ้านนาป่าหนาด มีทั้งหมด 49 เรื่อง แบ่งออกเป็น 8 ประเภท ได้แก่ นิทานอธิบายเหตุ นิทานมหัศจรรย์ นิทานชีวิต นิทานคติ นิทานมุขตลก นิทานสัตว์ นิทานประจักษ์ นิทานเรื่องผี และโลกทัศน์ที่ปรากฏในวรรณกรรมนิทานพื้นบ้านมี 6 ประเภท คือ 1) โลกทัศน์เรื่องอำนาจ 2) โลกทัศน์เรื่องการสอนลูก 3) โลกทัศน์เรื่องคติสอนใจ 4) โลกทัศน์เรื่องกลุ่มชาติพันธุ์ 5) โลกทัศน์เรื่องของความเชื่อ และ 6) โลกทัศน์เรื่องธรรมชาติ ซึ่งโลกทัศน์เหล่านี้ส่งผลต่ออัตลักษณ์วิถีการดำเนินชีวิตของชาวไทดำ บ้านนาป่าหนาด ตำบลเขาแก้ว อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย

คำสำคัญ: โลกทัศน์ นิทานพื้นบ้าน ชาวไทดำ บ้านนาป่าหนาด

Abstract

The article entitled “Worldviews appearing in Folktales of Tai Dam People in Na Pa Nad Village, Khao Kaew Sub-District, Chiangkhan Distirct, Loei Province” aimed to analyze the worldview appearing in the folklore literature of the Tai Dam people in Na Pa Nad village, Khao Kaew Sub-district, Chiangkhan District, Loei Province by collecting the data from documentary and interviewing in the field study. The data was analyzed by implementing the concepts related to worldviews.

The results were as follows.

Folklore literatures of Tai Dam people in Na Pa Nad village consisted of 49 stories, and they were divided into 8 categories, namely; wonder tales, life tales, fables, funny tales, animal tales, legends, and ghost story. There were six types of worldviews in folktale literature: 1) worldview in power, 2) worldview in teaching children, 3) worldview in morality, 4) worldview in ethnic groups, 5) worldview in beliefs, and 6) worldview in nature. These worldviews affected the identity and the way of life of Tai Dam people of Na Pa Nad village, Khao Kaew Sub-district, Chiangkhan District, Loei Province.

Keywords: worldview, folktales, Tai Dam people, Na Pa Nad village

¹ นักศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

^{2,3} อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

ความนำ

การศึกษาโลกทัศน์ของนิทานพื้นบ้านไทดำ บ้านนาป่าหนาด เป็นการนำเสนอเนื้อหาในด้านโลกทัศน์ อันหมายถึง ทรรศนะในการมองโลกและสังคมของบุคคล เป็นภาพของโลกรหรือสังคมที่บุคคลรับรู้โดยผ่านกระบวนการ และระบบวิธีคิดในการประเมินคุณค่าสิ่งใดสิ่งหนึ่ง โดยมีพื้นฐานอันหล่อหลอมจากวัฒนธรรมแวดล้อมในสังคมที่บุคคลนั้นเติบโตมาอันได้แก่ ทรรศนะ ความคิด ความเชื่อ และค่านิยม ทั้งของบุคคลและของสังคมนั้น ๆ โลกทัศน์จึงเป็นตัวกำหนดทิศทางชีวิตของแต่ละคน อีกทั้งเป็นตัวกำหนดทิศทางสังคมของมนุษย์ด้วย การศึกษาโลกทัศน์จึงเป็นการศึกษาทัศนคติ ความรู้สึกนึกคิดของคนที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง อันหล่อหลอมจากความรู้และประสบการณ์โดยส่วนตัวและสิ่งแวดล้อมจากวัฒนธรรมที่สัมผัสสืบทอดจากยุคหนึ่งไปสู่อีกยุคหนึ่งกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ การศึกษาโลกทัศน์เป็นการพยายามทำความเข้าใจว่ากลุ่มคนที่เรากำลังศึกษาอยู่นั้นมองสังคมและโลกรอบๆ ตัวเขาอย่างไร (สุภาพร คงศิริรัตน์, 2553: 13)

อนึ่ง การศึกษานิทานพื้นบ้านจะช่วยให้เข้าใจความคิดหรือโลกทัศน์ของคนในสังคมนั้น ๆ ด้วย ทั้งนี้เพราะโลกทัศน์กับวรรณกรรมมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกัน จะเห็นได้ว่าหากมีการศึกษาโลกทัศน์ที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านไทดำ บ้านนาป่าหนาด อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดเลย นอกจากจะเป็นการรวบรวมนิทานพื้นบ้านไว้แล้วยังเป็นเครื่องมือที่จะทำให้เราเข้าใจว่าชาวไทดำมองโลกรอบตัวเขาอย่างไร ในทางตรงกันข้ามหากไม่มีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรเก็บไว้ และนำนิทานพื้นบ้านของชาวไทดำมาศึกษาในแง่มุมต่าง ๆ จะเป็นการสูญเสียข้อมูลทางวัฒนธรรมที่สำคัญยิ่งไปอย่างน่าเสียดาย

ชาวไทดำ เป็นชนชาติไต หรือไท เป็นกลุ่มคนไทยกลุ่มหนึ่งที่มีถิ่นฐานดินแดนอยู่แคว้นสิบสองจุไทย หรือที่เรียกว่าอาณาจักรสิบสองจุไทย ดินแดนนี้ปัจจุบันอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของประเทศเวียดนามภายใต้การปกครองของประเทศสังคมนิยมเวียดนาม ดินแดนสิบสองจุไทยในอดีตก็มีศึกสงครามอยู่เนืองๆ ไทดำจึงอพยพออกจากดินแดนนี้หลายครั้ง อันเนื่องจากหลบหนีภัยสงครามหลายครั้งจึงกระจายไปยังประเทศต่างๆ ทั้งไทย เวียดนาม สปป.ลาว (เพชรตะบอง ไพศุณย์, 2563: 1) ส่วนไทดำที่อยู่ในพื้นที่ประเทศไทย โดยเฉพาะหมู่บ้านนาป่าหนาด ตำบลเขาแก้ว อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดเลยนั้น เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำเพียงแห่งเดียวในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ในอดีตชาวไทดำกลุ่มนี้ในระยะแรกถูกกวาดต้อนมาถึงกรุงเทพฯ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งหลักแหล่งที่บ้านหมี่คลองสนามแจง จังหวัดลพบุรี จนกระทั่ง 8-9 ปี ต่อมาเจ้าเมืองบริขันธ์มหาอุลลหาราชภูรกลับไปยังเมืองเชียงขวางตามเดิม พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ ก็ทรงยินยอมให้ชาวไทยดำอพยพกลับไปตามคำร้องขอ เมื่อเดินทางมาถึงเมืองหล่ม เจ้าเมืองบริขันธ์ปล่อยให้ชาวไทดำกลุ่มนี้อยู่ที่เมืองหล่มเนื่องจากช่วงนั้นลาวมีปัญหาในการเจรจากับฝรั่งเศส ด้วยเหตุนี้ไทยดำจึงตั้งหลักแหล่งอยู่บ้านห้วยปูน ตำบลน้ำค้อ อำเภอหล่มสัก นานประมาณ 16 ปี ต่อมาเมื่อชาวฝรั่งเศสได้มาขออนุญาตจากฝ่ายไทย เพื่อนำราษฎรที่ตกค้างกลับไปยังประเทศลาว ชาวไทยดำกลุ่มนี้จึงได้เดินทางกลับไปยังเชียงขวาง ครั้นไปถึงเมืองเชียงขวางแล้วพบว่าเชียงขวางไม่เหมาะสมที่จะตั้งหลักแหล่งอาศัยอยู่ จึงชักชวนกันอพยพกลับมาตั้งเมืองหล่มสักตามเดิม โดยเดินทางข้ามน้ำโขงมาขึ้นฝั่งที่บ้านสงาว อำเภอปากชม จากนั้นเดินทางต่อมาบ้านปากปัด นาคือ ท่าบม และได้อพยพมาตั้งหลักแหล่งที่บ้านนาป่าหนาดเนื่องจากเห็นว่าทำเลดี และอาหารการกินอุดมสมบูรณ์ โดยอพยพมาเมื่อปี 2448 จำนวนครัวเรือนทั้งหมด 15 ครัวเรือน และให้ชื่อหมู่บ้านว่าบ้านนาป่าหนาด ตามชื่อต้นหนาดที่มีอยู่มากมายในบริเวณนั้น

ชาวไทดำเป็นกลุ่มชนที่มีความภาคภูมิใจในชาติพันธุ์ของตน และสามารถสร้างพื้นที่ทางสังคมของตนให้เข้ากับยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไป ความเชื่อ ประเพณี การแต่งกาย ภาษา บางอย่างก็ยังคงอยู่ รวมไปถึงนิทานพื้นบ้านไทดำบ้านนาป่าหนาด ตำบลเขาแก้ว จังหวัดเลย สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ และเล่าขานต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่น (ศาริศา สุขคง, 2555: 114) ซึ่งศาริศา สุขคง ได้รวบรวม และจัดประเภทนิทานพื้นบ้านชาวไทดำไว้ 8 ประเภท ได้แก่ 1. นิทานอธิบายเหตุ 2. นิทานมหัศจรรย์ 3. นิทานชีวิต 4. นิทานคติ 5. นิทานมุขตลก 6. นิทานสัตว์ 7. นิทานประจักษ์ 8. นิทานเรื่องผี ผู้เขียนบทความได้นำมาเป็นข้อมูลในการศึกษา และคาดว่าผลการศึกษาจะทำให้ทราบว่าชาวไทดำบ้านนาป่าหนาดมีโลกทัศน์ต่อคน ธรรมชาติ และบริบททางสังคมอย่างไร

วัตถุประสงค์

เพื่อวิเคราะห์โลกทัศน์ที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านของชาวไทดำ บ้านนาป่าหนาด ตำบลเขาแก้ว อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดเลย

ขอบเขตของการศึกษา

การดำเนินการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ได้ศึกษาข้อมูลเอกสารที่เกี่ยวข้องกับนิทานพื้นบ้านของชาวไทดำ บ้านนาป่าหนาด ตำบลเขาแก้ว อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดเลย ซึ่งสาริศา สุขคง (2555) ได้เก็บรวบรวมไว้ จำนวน 49 เรื่อง และลงพื้นที่เก็บข้อมูลภาคสนามบริบทที่เกี่ยวข้อง โดยการสัมภาษณ์ประชาชนท้องถิ่น จำนวน 10 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ทฤษฎีโลกทัศน์ (Worldview)

คำจำกัดความ

1. โลกทัศน์ (Worldviews) หมายถึง ทศนะในการมองโลกเป็นภาพของโลกหรือสังคมที่บุคคลรับรู้โดยผ่านกระบวนการระบบวิธีคิดในการประเมินคุณค่าสิ่งใดสิ่งหนึ่ง โดยมีพื้นฐานอันหล่อหลอมจากวัฒนธรรมแวดล้อมในสังคมที่บุคคลนั้นเติบโตมา ได้แก่ ทศนะ, ความคิด, ความเชื่อ, และค่านิยม ทั้งของบุคคลและของสังคมนั้นๆ โลกทัศน์จึงเป็นตัวกำหนดทิศทางชีวิตของแต่ละคน อีกทั้งเป็นตัวกำหนดทิศทางสังคมของมนุษย์ด้วย
2. นิทานพื้นบ้าน หมายถึง นิทานที่เล่าอยู่ในกลุ่มของชาวไทดำ บ้านนาป่าหนาด เป็นการเล่าสืบทอดกันมาตั้งแต่อดีต เป็นเรื่องเล่าที่มนุษย์ผูกเรื่องขึ้นด้วยภูมิปัญญา โดยส่วนใหญ่จะถ่ายทอดด้วยวิธีมุขปาฐะ แต่ก็มีเป็นลายลักษณ์อักษรอยู่บ้าง
3. ชาวไทดำ หมายถึง ชาวไทกลุ่มหนึ่งที่เคยตั้งรกรากอยู่ในเมืองไทดำ บริเวณลุ่มแม่น้ำดำและแม่น้ำแดงในเขตเวียงจันทน์ เมื่อปี พ.ศ.2425 สมัยสงครามย่อ และหลังจากสงครามยุติลง ไทดำส่วนหนึ่งจึงได้อพยพผ่านเข้ามาสู่ประเทศไทย กลุ่มหนึ่งที่เรารู้จักกันดีก็คือ “ไทดำ” หรือ “ลาวโซ่ง” ที่อยู่ในเขตจังหวัดเพชรบุรี ส่วนหนึ่งจะอาศัยอยู่ทางภาคกลาง ส่วนกลุ่มสุดท้ายก็อาศัยอยู่ที่บ้านนาป่าหนาด จังหวัดเลย
4. บ้านนาป่าหนาด หมายถึง ชื่อหมู่บ้านของชาวไทดำตั้งอยู่ตำบลเขาแก้ว อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดเลย

นิทานพื้นบ้านไทดำ บ้านนาป่าหนาด ตำบลเขาแก้ว อำเภอยางชุมน้อย

ชาวไทดำ บ้านนาป่าหนาด ตำบลเขาแก้ว อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดเลย มีเรื่องเล่าที่สืบทอดกันมาแต่บรรพบุรุษจนถึงปัจจุบัน แม้ว่าในปัจจุบันสภาพสังคมเปลี่ยนแปลงไป ความสนใจในการฟังเรื่องเล่าอาจลดน้อยถอยลง แต่ชาวบ้านก็มีความพยายามที่จะอนุรักษ์ไว้ไม่ให้สูญหาย ด้วยเชื่อว่าการรักษานิทานและเรื่องเล่าคือการรักษาวัฒนธรรมของชาวไทดำ บ้านนาป่าหนาดให้คงอยู่สืบไป ในบทความนี้ผู้เขียนได้นำนิทานพื้นบ้านซึ่งสาริศา สุขคง (2555) ได้เก็บรวบรวมและแบ่งประเภทไว้ 8 ประเภท ได้แก่

1. **นิทานอธิบายเหตุ (Explanatory)** เป็นเรื่องที่อธิบายถึงกำเนิดหรือความเป็นมาของสิ่งที่เกิดขึ้นในธรรมชาติ อาจอธิบายถึงกำเนิดของสัตว์บางชนิด นิทานประเภทนี้มักจะมีลักษณะเล่าอย่างตรงไปตรงมา เพื่อตอบคำถามว่าทำไมสิ่งนั้นจึงเป็นอย่างนี้ (ประคอง นิมนานเหมินท์, 2543: 16-17) นิทานประเภทนี้ที่พบในวรรณกรรมนิทานพื้นบ้านไทดำบ้านนาป่าหนาด มีทั้งหมด 15 เรื่อง ได้แก่ นิทานเรื่องแม่ย่ากับลูกสะใภ้, นิทานเรื่องแม่ย่ากินปิง, นิทานเรื่องหงส์สามเต่า, นิทานเรื่องพญานาค, นิทานเรื่องก๊วยต่าย ม่าป่า (กระต่าย หมาป่า), นิทานเรื่องควายกับคน, นิทานเรื่องฝีกองกอย, นิทานเรื่องพญานาค, นิทานเรื่องถน, นิทานเรื่องแก้วสารพัดนึก, นิทานเรื่องตัวลวง (พญานาค), นิทานเรื่องทำไมถึงเรียกไทดำ, นิทานเรื่องไต่ซัง (ตัวส้าง), และนิทานเรื่องหมา แมว หู เป็นต้น (สาริศา สุขคง, 2555: 19-20)

2. **นิทานมหัศจรรย์ (Fairytale)** นิทานมหัศจรรย์ คือ นิทานที่มีเรื่องราวเกี่ยวกับของวิเศษ สิ่งมหัศจรรย์ พลังจิตที่เหนือจินตนาการความใฝ่ฝันของมนุษย์ เช่น การแปลงตัว การเหาะเหินเดินอากาศ การเนรมิตของวิเศษ นักคิดชนวิทยา (ญาณวรรณ สันตุภิญโญ และคณะ, 2556) วรรณกรรมนิทานพื้นบ้านไทดำ บ้านนาป่าหนาด ตำบลเขาแก้ว อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดเลย ประเภทนิทานมหัศจรรย์พบทั้งหมด 8 เรื่อง เช่น นิทานเรื่องสีน-มโนราห์, นิทานเรื่องนางผมหมอม, นิทานเรื่องกำพราผีน้อย, นิทานเรื่องกำกาดำ, นิทานเรื่องสองเอี้ยน้อยไปเที่ยวป่า, นิทานเรื่องกำพราไก่แก้ว, นิทานเรื่องท้าวซ้อล่อ และนิทานเรื่องกำพราของปิ่นน้อง (กำพราสองพี่น้อง) (สาริศา สุขคง, 2555: 28) ซึ่งเป็นเรื่องที่แต่งขึ้นมาจากจินตนาการ เพื่อความสนุกสนาน ในเนื้อเรื่องจะมีข้อคิดให้ผู้ฟังได้ติดตาม

3. **นิทานชีวิต (Novella)** มีขนาดค่อนข้างยาวหรือหลายตอนดำเนินเรื่องอยู่ในโลกแห่งความเป็นจริงมีการแบ่งสถานที่ และตัวละครชัดเจนอาจมีเรื่องของอิทธิปาฏิหาริย์ หรือความมหัศจรรย์ แต่มีลักษณะที่ผู้ฟังเชื่อว่าเป็นสิ่งที่เป็นไปได้มากกว่า

อิทธิปาฏิหาริย์ที่ปรากฏในนิทานมหัศจรรย์ (ประคอง นิมมานเหมินท์, 2543: 12) วรรณกรรมนิทานพื้นบ้านไทดำ บ้านนาป่าหนาด ตำบลเขาแก้ว อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย ประเภตนิทานชีวิตพบทั้งหมด 2 เรื่อง ได้แก่ นิทานเรื่องเอื้อย (พี่สาว) กับน้อง, นิทานเรื่องอีเอื้อยอีน้อง (คาริศา สุขคง, 2555: 38)

4. **นิทานคติ (Fable tales)** เป็นนิทานที่มุ่งเน้นคำสอนใจ หรือสัจพจน์เป็นหลักโดยมีตัวละครทั้งที่เป็นมนุษย์บ้าง สัตว์บ้าง เป็นผู้ดำเนินเรื่อง เนื้อหาสอดแทรกข้อสอนใจผู้ฟัง ตลอดจนให้แนวทางในการดำเนินชีวิตที่ถูกทำนองคลองธรรมโดยวิธีบอกตรงๆ ก็มี และบอกเป็นอุทาหรณ์ก็มี นิทานที่ตัวละครเอกเป็นสัตว์ถ้าเล่าโดยเจตนาจะสอนจริยธรรม หรือคติธรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง ก็จัดว่าเป็นนิทานคติด้วย (ประคอง นิมมานเหมินท์, 2543: 1409) วรรณกรรมนิทานพื้นบ้านของชาวไทดำประเภทนิทานคติที่พบ 13 เรื่อง เช่น นิทานเรื่องนางสิบสอง, นิทานเรื่องสองตายาย, นิทานเรื่องยายสลุยค้าเมีย, นิทานเรื่องยายกับน้อง, นิทานเรื่องนกกระยางขาว เป็นต้น (คาริศา สุขคง, 2555: 43-44)

5. **นิทานมุขตลก (Numskull tale)** มักมีขนาดโครงเรื่องไม่ซับซ้อน มีเพียงอนุภาคเดียว ตัวละครอาจเป็นมนุษย์ หรือสัตว์ก็ได้ จุดสำคัญของเรื่องอยู่ที่ความไม่น่าเป็นไปได้ต่างๆ สติธ ทอมป์สัน ได้ประมวลแนวคิดของเรื่องที่เป็นมุขตลกกว่ามี 16 แบบ คือ ความฉลาด ความโง่ การชนะการแข่งขันด้วยกลลวง การต่อรองแบบกลลวง ขโมยและการหลอกต้ม การหนีโดยใช้กลลวง การต่อรองแบบกลลวง ขโมยและการหลอกต้ม การหนีโดยใช้กลลวง การล่อลวงและผิดประเวณี กลลวงที่ทารุณ กลลวงโดยวิธีแข่งขัน การปลอมแปลง การกล่าวหาที่ผิด ภรรยาที่เลว ความเกียจคร้าน คนหูหนวก นักบวช และการไม้ (ประคอง นิมมานเหมินท์, 2543: 20) วรรณกรรมนิทานพื้นบ้านของชาวไทดำประเภทนิทานมุขตลกพบทั้งหมด 6 เรื่อง ได้แก่ , นิทานเรื่องลูก (สะ) ไล่ไปยาม (เยียม) ย่า (แม่ย่า) กับปู่ (พ่อปู่), นิทานเรื่องเจ้าหัวตา (หลวงพ่อ), นิทานเรื่องเชียงเมี่ยง, นิทานเรื่องสามเสี้ยว, นิทานเรื่องหากล้วยสุก และนิทานเรื่องจายเห้งย่น (นายเจียน) ผู้เห็นถ่าน (คาริศา สุขคง, 2555 : 50)

6. **นิทานสัตว์ (Animal tale)** เป็นเรื่องที่สัตว์เป็นตัวละครเอกเรื่องทำนองนี้บางเรื่องมีหลายอนุภาค หลายตอน นิทานที่ตัวละครเอกเป็นสัตว์นี้ถ้าเล่าโดยเจตนาจะสอนจริยธรรม หรือคติธรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง จัดว่าเป็นนิทานคติ (ประคอง นิมมานเหมินท์, 2543: 19-20) วรรณกรรมนิทานพื้นบ้านของชาวไทดำประเภทนิทานสัตว์พบทั้งหมด 3 เรื่อง ได้แก่ นิทานเรื่องกระต่ายตื่นตูม, นิทานเรื่องมาโง่ และนิทานเรื่องไก่แม่ ไก่น้อย แล้งไต่เหี่ยว (แม่ไก่ลูกเจี๊ยบ แซ่เหยี่ยว) (คาริศา สุขคง, 2555: 56)

7. **นิทานประจำถิ่น (Local legend)** ในภาษาไทยจัดเป็นตำนานประเภทหนึ่ง เพราะเป็นเรื่องเล่าเกี่ยวกับความเป็นมาของบุคคล และสถานที่ในท้องถิ่น บางเรื่องเล่าขนาดยาวบางเรื่องเล่าสั้น ไม่นานอน มักเป็นเรื่องแปลกพิสดารซึ่งเคยเกิดขึ้นจริง ณ สถานที่ใดสถานที่หนึ่ง ตัวละคร และสถานที่ที่บังไว้ชัดเจนอาจเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับบุคคลในประวัติศาสตร์ของบ้านเมือง หรือบุคคลสำคัญของท้องถิ่นที่ตัวละครอาจเป็นมนุษย์ เทวดา สัตว์ หรือผีนางไม้ (ประคอง นิมมานเหมินท์, 2543: 15) วรรณกรรมนิทานพื้นบ้านของชาวไทดำที่พบ ได้แก่ นิทานเรื่องสินไชย (คาริศา สุขคง, 2555: 57)

8. **นิทานเรื่องผี (Ghost stories)** มีอยู่ในทุกสังคม ผีบางประเภทไม่ปรากฏชัดว่ามาจากไหนเกิดขึ้นได้อย่างไร เช่น ผีม้าบ้อง และผีปกกะโหล่งของไทยภาคเหนือ แต่มีบางประเภทเป็นวิญญาณของคนตายไปแล้ว กลับมาหลอกหลอนผู้ที่มีชีวิตอยู่ด้วยรูปร่าง และวิธีการต่างๆ (ประคอง นิมมานเหมินท์, 2543: 25) วรรณกรรมนิทานพื้นบ้านของชาวไทดำที่พบ ได้แก่ นิทานเรื่องผีกองกอย (คาริศา สุขคง, 2555: 59)

โลกทัศน์ที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านของชาวไทดำ บ้านนาป่าหนาด ตำบลเขาแก้ว อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย

นิทานพื้นบ้านของชาวไทดำ พบทั้งหมด 49 เรื่อง โดยจำแนกโลกทัศน์ที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านไทดำ บ้านนาป่าหนาด ตำบลเขาแก้ว อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย จำแนกได้ 6 ประเภท ได้แก่ 1.) โลกทัศน์เรื่องอำนาจ 2.) โลกทัศน์เรื่องการสอนลูก 3.) โลกทัศน์เรื่องคติสอนใจ 4.) โลกทัศน์กลุ่มชาติพันธุ์ 5.) โลกทัศน์เรื่องความเชื่อ 6.) โลกทัศน์เรื่องธรรมชาติดังต่อไปนี้

1. โลกทัศน์เรื่องอำนาจ

โลกทัศน์เรื่องอำนาจ ที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านของชาวไทดำ บ้านนาป่าหนาด ตำบลเขาแก้ว อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย พบทั้งหมด 5 เรื่อง ได้แก่ เรื่องอีเอ้อยีน้อง, เรื่องเอ้อย (พี่สาว) กับน้อง, เรื่องอ้ายสลุยคำเมีย, เรื่องอ้ายกับน้อง, เรื่องควายกับคน

เป็นที่ทราบกันโดยทั่วไปว่าสภาพสังคมและวัฒนธรรมของชาวไทดำ บ้านนาป่าหนาด นั้นจะสืบสายตระกูลผ่านเพศชาย นั่นหมายถึงลูกชายเป็นผู้สืบสายตระกูลหรือสืบผีเรือน แสดงให้เห็นว่าชาวไทดำถือว่าเพศชายเป็นใหญ่ในครอบครัว เป็นผู้มีความอำนาจในการตัดสินใจ หรือที่เรียกว่าอำนาจปิตาธิปไตย (patriarchy) ซึ่งเพศชายเป็นผู้กุมอำนาจหลัก และครอบงำบทบาทในด้านผู้นำการเมือง ศีลธรรม เอกสิทธิ์ทางสังคม รวมถึงการควบคุมทรัพย์สิน ดังพบในนิทานของชาวไทดำเรื่อง อีเอ้อยีน้อง อ้ายสลุยคำเมีย ดังนิทานอีเอ้อยีน้องซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับครอบครัวซึ่งมีลูกสาวสองคน ผู้พ่อจะส่งลูกสาวคนโต ส่วนภรรยาส่งลูกสาวคนเล็ก พ่อชอบมินสียเอาแต่ใจตนเองและใช้อำนาจ ขอบคุต่าลูกสาวคนเล็ก ส่งผลให้นิสัยของลูกสาวคนโตคล้ายพ่อ ทำให้ชอบเอาเปรียบน้องเสมอ ส่วนนิทานอ้ายสลุยคำเมีย มีเนื้อหาตลกขบขัน ชี้ให้เห็นว่าสามีเป็นผู้มีความอำนาจเหนือกว่าภรรยา สามารถขายภรรยาได้

ดังความว่า “...อ้ายสลุยมีสองเมีย เมียหลวงแต่งสี่ร้อย เมียน้อยแต่งสี่พัน บอกเมียว่าไปทำงานแต่ไปจ้างขายเมีย เมียน้อยมีลูกติดมาคนหนึ่งเป็นลูกสาว สลุยเลยขายลูกเมียน้อยไปให้เศรษฐี ต่อมาก็ขายเมียทั้งสองไป โดยที่เมียไม่รู้มาก่อน พ่อขายเมื่อก็อ้างจายสลุยสลุยจนหมดกลายเป็นขอทาน ไปขอทานที่บ้านเศรษฐีที่เอาเมียไปขาย เมียทั้งสองก็ไม่ให้เงิน จึงเป็นขอทานตลอดชีวิต ให้ทุกข์แก่ท่านทุกชั้นถึงตน...” (ไธส ไซคินี, สัมภาษณ์)

นิทานดังกล่าว แม้จะเป็นนิทานตลกขบขันแต่แฝงไว้ด้วยแนวคิดคุณธรรมจริยธรรมเรื่องให้ทุกข์แก่ท่านทุกชั้นถึงตน แต่นิทานก็สะท้อนถึงจริยธรรมศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และสะท้อนในเรื่องของอำนาจปิตาธิปไตยได้เป็นอย่างดี ซึ่งสอดคล้องกับข้อความที่ว่า “เมื่อแต่งงานแล้ว ผู้หญิงต้องไปอยู่บ้านฝ่ายชาย ผู้ชายจะเป็นใหญ่ในบ้าน ผู้ชายเป็นผู้สืบผี ผู้ชายเป็นผู้สืบสายตระกูล ลูกชายคนที่เลี้ยงพ่อแม่จะได้มรดกมากที่สุด” (เพชรตะบอง ไพศุณย์, 2555: 104)

2. โลกทัศน์เรื่องการสอนลูก

โลกทัศน์เรื่องการสอนลูก ที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านของชาวไทดำ บ้านนาป่าหนาด ตำบลเขาแก้ว อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย พบทั้งหมด 3 เรื่อง ได้แก่ เรื่องปลาน้อยไม่ฟังคำพ่อแม่สอน, เรื่องรู้จักหน้าที่, เรื่องอีเอ้อยีน้อง

โลกทัศน์เรื่องการสอนลูกของชาวไทดำบ้านนาป่าหนาดนั้น ไทดำมีโลกทัศน์ในการสอนลูกสาวและลูกชายแตกต่างกันตามเพศ หากเป็นเพศชายนั้นพ่อมักจะสอนในเรื่องการทำงานในเรือสวนไร่ในในฐานะผู้นำครอบครัว เช่น ทำไร่ ไถนา การจักสานและปลูกฝังในการสืบผีเรือน ส่วนลูกสาวนั้นแม่มักจะสอนเกี่ยวกับการทำงานบ้าน งานเรือน ทอผ้า เย็บปักถักร้อย ทำอาหารการกิน การเลี้ยงดูลูก หรือการดูแลคนในครอบครัว ตลอดจนการสอนลูกสาวเพื่อให้ลูกสามารถดำรงชีวิตด้วยตนเอง ซึ่งพบในวรรณกรรมนิทานเรื่องอีเอ้อยีน้อง นิทานเรื่องนี้หลายสำนวน บางสำนวนกล่าวว่าแม่ตาย ลูกสาวทั้งสองจึงได้รับการสอนจากพ่อ เนื้อหาของนิทานจะเกี่ยวกับเกี่ยวกับการสอนสอนลูกสาวสองคน คนที่ได้รับการสอนงานบ้านงานเรือน การทำไร่ทำสวนจากพ่อซึ่งมีวิธีการสอนที่ไม่มีความละเอียดรอบคอบ สอนให้ทำงานแบบง่ายๆ แบบสุกเอาเผากิน ส่วนน้องสาวได้รับการสอนจากแม่ทั้งงานบ้านงานเรือน งานไร่สวน ซึ่งแม่เป็นคนละเอียดอ่อน ส่งผลให้ลูกสาวทั้งสองมีอุปนิสัยและความคิดที่แตกต่างกัน พี่สาวมีความอิจฉาริษยา มักเอาเปรียบน้องเสมอ ดังตัวอย่างนิทาน ดังความว่า

“...เวลาแข่งกันให้ต่างคนต่างทำ ผู้ที่ให้เอาวิชาผู้พ่อ ผู้น้องก็เอาวิชาตามแม่สอน พี่สาวทำออกมาไม่ดี พ่อก็บอกว่าเสมอกัน เพราะพ่อเป็นผู้สนับสนุนพี่สาว ถ้าให้แม่ตัดสินก็จะว่าพี่สาวไม่ดี ถ้าให้น้องชนะ พ่อก็จะโกรธ ก็เลยว่าเสมอกัน ตอนบั้นปลายผู้พี่เส้นใหญ่มีแต่เศษสวกปรกแต่น้องเป็นเส้นเล็กๆ ขาวๆ อ่อน แต่พ่อก็บอกว่าเสมอกัน แม้ก็ไม่ว่าอะไร เสียงตอนทำงานก็ต่างกัน พี่สาวอีกแบบน้องสาวอีกแบบ ตอนดำข้าวพี่สาวจะมีแต่เสียงดำ แต่น้องจะมีแต่เสียงขับเสียงร้อง และเสียงเรียกผู้พ่อ (ชายหนุ่ม) มาช่วย น้องสาวหน้าตางามและพูดเพราะ แต่พี่สาวหน้าตาไม่ดีแล้วยังพูดไม่เพราะแต่พ่อก็อ้างว่าเสมอกัน...” (ประยงค์ ไซคินี, สัมภาษณ์ 1 ตุลาคม 2565)

นิทานเรื่องนี้แสดงให้เห็นโลกทัศน์ในการสอนลูกสาวของชาวไทดำว่าเพศหญิงหรือเพศแม่ย่อมที่จะสั่งสอนงานบ้านงานเรือนหรือมีหน้าที่ในการสอนลูกสาวให้ประกอบการทำงานในครัวเรือนได้ดีกว่าเพราะเพศหญิงมีความละเอียดอ่อน รอบคอบ ใจเย็น และวัฒนธรรมของชาวไทดำ เพศหญิงนั้นมีหน้าที่หุงหาอาหาร ดูแลเครื่องนุ่งห่มของคนในครอบครัว ในขณะที่เพศชายจะมีความถนัดในงานเรือกสวนไร่นามากกว่า ดังข้อความที่ว่า ประเพณีการเลี้ยงดูบุตรของไทดำบ้านนาป่าหนาด พบว่าในอดีตผู้พ่อแม่จะเลี้ยงดูลูกด้วยตนเอง เวลาจะกินข้าวต้องให้ทุกคนมาพร้อมกันจึงจะกินข้าวพร้อมกัน อาหารที่ได้ก็จะเป็นพืชผักที่หาได้จากธรรมชาติ เสื้อผ้าที่สวมใส่ของคนในครอบครัวจะปลูกฝ้ายและทอเอง เป็นผ้าฝ้ายธรรมดาและตัดเย็บเอง ผู้เป็นพ่อจะสอนลูกชายให้รู้จักทำไร่ ไถนา หาดอาหาร จักสานเครื่องใช้ในครัวเรือน ผู้เป็นแม่จะสอนให้รู้จักงานบ้าน งานเรือน การทอผ้า การตัดเย็บเสื้อผ้า เป็นต้น (เพชรตะบอง ไพศุณย์, 2555: 102)

3. โลกทัศน์เรื่องคติสอนใจ

โลกทัศน์เรื่องคติสอนใจ ที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านของชาวไทดำ บ้านนาป่าหนาด ตำบลเขาแก้ว อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย พบทั้งหมด 19 เรื่อง ได้แก่ เรื่องอ้ายสลุยคำเมีย, เรื่องแม่ย่ากับลูกสะใภ้, เรื่องย่ากินปิง, เรื่องท้าวหัวข้อล่อ, เรื่องลูกนางสิบสอง, เรื่องสองตายาย, เรื่องนกรกระยางขาว, เรื่องนางนก (กระ) จอกน้อย, เรื่องเจ้าหัวตา, เรื่องหากกล้วยสุก, เรื่องนายเหียนผู้เห็นถ่าน, เรื่องหมาโง่, เรื่องไก่แม่ ไก่น้อย แล้งโตเหี่ยว (แม่ไก่ลูกเจี๊ยบแซะเหยี่ยว), เรื่องหงส์สามเต่า, เรื่องควายกับคน, เรื่องพญานาค, เรื่องอ้ายกับน้อง, เรื่องปลาน้อยไม่ฟังคำสอนของพ่อแม่, เรื่องฝีกองกอย

โลกทัศน์เรื่องคติสอนใจ คุณธรรมจริยธรรมนั้น ปรากฏในนิทานพื้นบ้านของชาวไทดำหลายเรื่อง แม้ว่าบางเรื่องจะเป็นนิทานมุขตลก นิทานชีวิต นิทานผิก็ตาม เช่น นิทานเรื่องฝีกองกอย เป็นนิทานเรื่องผีที่สร้างความสนุกสนานความตลกขบขันให้แก่ผู้อ่านและแฝงข้อคิดคติสอนใจให้กับผู้อ่านโดยเฉพาะในเรื่องความโลภ ดังตัวละครที่เป็นเสี่ยว เมื่อเห็นว่าเพื่อนได้สมบัติจากฝีกองกอยมากมาย แต่เมื่อตนอยากรวยเหมือนเพื่อนจึงเลียนแบบ แต่เมื่อมีความโลภคนเราก็จะมองข้ามความอันตราย ส่งผลต่อตนเองถึงขั้นเสียชีวิต สิ่งที่เราคาดหวังไว้ก็จะไม่ได้ดังตั้งใจ ดังตัวอย่างนิทาน

“...เสี่ยว (เพื่อนรัก) ได้ฟังก็อยากมั่งอยากมี จึงทำตาม ไปอยู่นาไปห้างไซ นางฝีกองกอยก็ขโมยเอาปลาไป พอไม่เห็นปลาวันต่อมาก็ไปจอบ (แอบ) ดูเห็นนางฝีกองกอยกำลังขโมยเอาปลาอยู่ จึงเข้าไปต่อสู้อยู่สู้ก็ไม่ชนะมัน นางฝีกองกอยเลยเอาไปทำผัว อยู่กินกับนางฝีกองกอยได้ระยะหนึ่งก็เมื่อ (อยาก) กลับบ้าน จึงแอบหนีตอนนางฝีกองกอยออกไปหาอาหาร มันก็ปิดปากถ้ำไว้ปกติ ผัวคนที่สองจึงหาทางเปิดปากถ้ำพอลูกออกจากถ้ำได้ก็วิ่งหนีไปหลบที่หลุมมัน นางฝีกองกอยนำ (ตาม) มาทัน ก็เอามือแหย่เอา ผัวคนที่สองก็ตด ฝีกองกอยก็คิดว่าผัวตัวเองตายแล้วจึงกลับไปถ้ำไปเอาเงินกับทองมาทำบุญ ผัวคนที่สองเป็นคนโลภมาจึงอุทานออกมาว่า

“เอามาเยอะๆ เตื่อ” นางฝีกองกอยจึงรู้ว่ายังไม่ตาย นางฝีกองกอยก็หอบเงินหอบทองกลับไปถ้ำ ผัวคนที่สองจึงกลับไปมือเปล่าไม่ได้เงินทองกลับไป...” (ศาริศา สุขคง, 2555: 59-60)

คติธรรมของชาวไทดำที่ปรากฏในนิทานไว้ 22 ด้าน กล่าวคือ ด้านความไม่โลภและรู้จักพอเพียง จากเรื่องฝีกองกอย ด้านการทำบุญทำทาน จากเรื่องนกรกระยางขาว ด้านการยึดมั่นคำสัญญา ไม่เห็นแก่ตัว จากเรื่องนางนกรกระจอกน้อย ด้านการไม่เบียดเบียนผู้อื่นหรือทำให้ผู้อื่นเป็นทุกข์ จากเรื่องอ้ายสลุยคำเมีย อย่างมองข้ามของที่มีเพียงน้อยนิดเมื่อสะสมแล้วอาจทำให้มีจำนวนมาก จากเรื่องแม่ย่ากับลูกสะใภ้ อย่าทำไม่ดีต่อผู้มีพระคุณ จากเรื่องย่ากินปิง ความกตัญญู จากเรื่องท้าวหัวข้อล่อ ทำงานได้เงินมากเท่าไรก็ไม่มีความหมาย ถ้าไม่มีลูกจากเรื่องลูกนางสิบสอง ควรทำบุญแต่พอควรจากเรื่องสองตายาย ให้ทุกข์แก่ท่านทุกขนั้นถึงตัว จากเรื่องสลุยคำเมีย เสียขมขื่น ไม่ควรดูถูกผู้อื่นว่าโง่จากเรื่องอ้ายกับน้อง เมื่อมีโอกาสทำบุญทำทานควรรีบทำ จากเรื่องนกรกระยางขาว ควรฟังคำสอนของพ่อแม่ จากเรื่องปลาน้อยไม่ฟังคำสอนของพ่อแม่ ขยันหมั่นเพียรและเก็บเล็กผสมน้อยจากเรื่อง แม่ย่ากับลูกสะใภ้ ก่อนเชื่อเรื่องอะไรควรมีวิจารณ์ญาณ จากเรื่องเจ้าหัวตา ไม่ควรไว้วางใจคนแปลกหน้า จากเรื่องหากกล้วยสุก คนที่ฉลาดจะสามารถเอาตัวรอดได้ดี จากเรื่องนายเหียนผู้เห็นถ่าน อย่าโลภมาก จากเรื่องหมาโง่ แม่รักลูกมาก ปรากฏในนิทานไก่แม่ ไก่น้อย แล้งโตเหี่ยว (แม่ไก่ลูกเจี๊ยบแซะเหยี่ยว) ไม่ควรอิจฉาริษยาผู้อื่นและบิดเบือนความจริงจำทำให้มีภัยมาถึงตัว จากเรื่องหงส์สามเต่า รู้คุณสัตว์

ที่ทำคุณประโยชน์ให้แก่ตน จากเรื่องควายกับคน และคนเป็นสัตว์ที่น่ากลัวที่สุด และมักจะเบียดเบียนสัตว์อื่น จากเรื่องพญานาค (ศาริศา สุขคง, 2555: 90-98)

4. โลกทัศน์กลุ่มชาติพันธุ์

โลกทัศน์เรื่องกลุ่มชาติพันธุ์ ที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านของชาวไทดำ บ้านนาป่าหนาด ตำบลเขาแก้ว อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย พบทั้งหมด 2 เรื่อง ได้แก่ เรื่องทำไมเรียกไทดำ, ลูกชายสามคน

ชาวไทดำบ้านนาป่าหนาด เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำเพียงกลุ่มเดียวที่เข้ามาอยู่ในจังหวัดเลย และภาคอีสานในช่วงแรกของการมาตั้งถิ่นฐานนั้นไทดำค่อนข้างเก็บตัว ไม่ค่อยออกสู่สังคมภายนอกหรือสูงส่งกับชาติพันธุ์อื่นในพื้นที่เดียวกันอย่างไรก็ตามในปัจจุบันสภาพสังคมวัฒนธรรมมีความเปลี่ยนแปลง ไทดำมีความจำเป็นต้องเปิดรับกลุ่มชาติพันธุ์อื่น เช่น ไทยเลย ไทใต้ (ไทอีสานที่พูดภาษาลาวเวียงจันทน์) หรือยอมรับเขย สะใภ้จากกลุ่มอื่นหรือศาสนาอื่น

โลกทัศน์ในเรื่องกลุ่มชาติพันธุ์ที่ชาวไทดำพยายามปลูกฝังให้คนในชาติพันธุ์ไทดำว่าควรแต่งงานกับชาติพันธุ์เดียวกัน เพราะมีวัฒนธรรม ศาสนา ความเชื่อเดียวกัน อีกทั้งมีการใช้ภาษาเดียวกันสามารถสื่อสาร เข้าใจกันได้มากกว่าภาษาอื่น ๆ อย่างภาษาเลย และภาษาไทยกลาง ดังสะท้อนผ่านนิทานเรื่อง ลูกชายสามคน ซึ่งลูกทั้งสามนั้นได้แต่งงานกับไทอีสาน ไทภาคกลาง และไทดำเมื่ออยู่เรือนเดียวกันก็ทะเลาะกันบ่อยเนื่องจากสื่อสารกันไม่รู้เรื่อง ดังนั้นจะออกเรือนแยกกันอยู่ ต่อมาสะใภ้ทั้งสามมาช่วยกันทำแกงหน่อไม้ แต่สื่อสารกันไม่รู้เรื่องเกี่ยวกับผักที่จะใส่แกง วันหนึ่งเกิดไฟไหม้บ้านพ่อแม่ ลูกชายที่แต่งงานกับไทดำสามารถเข้าไปช่วยพ่อแม่ได้เนื่องจากรู้ว่าพ่อแม่อยู่ที่ไหนในบ้าน แต่ตัวถูกไฟไหม้จนตัวดำ ดังนั้นจึงเรียกว่า ไทดำ ดังนิทาน

“...เกี่ยวกับไท ไทลาว ไทดำ เป็นไทเดียวกัน พ่อมีลูกชายสามคนลูกชายกกได้เมียปากว่าภาษาไทยคนกลางปากว่าภาษาลาว ผู้ที่สามได้เมียไทดำ แล้วมาเลี้ยงพ่อแม่อยู่เือนเดียวกัน อยู่เือนเดียวกันแล้วกะเป็นของธรรมดาที่เ้าสู่ความแต่บ้สู่ความแต่คันว่าอู่เหนือกะจะได เ้าอีสานเ้าเ้าจ้งไต บาดนี้แต่งอยู่แต่งกัน กะแต่ละคนกะเฮ็ดไผเฮ็ดมัน กะใช้กัน (ไหว้วาน) ธรรมดา มื่อนั้นแกงหน่อไม้ เอื้อยแกงหน่อไม้ เฮาะ(เสาะหา) เครื่องแกงมาใส่แกง ลูกสะใภ้ไทดำอยู่ในครัวเ็นใช้สองพีสะใภ้ กะไปเก็บมาได้ๆ คำสุดท้าย นั้นว่า ผักแจ๋อ กับผักส้าง ให้เอามา สองสะใภ้ไปหาอย่างไรก็บ่ได้มา แกงก็จะไปปลงแล้ว ให้เอามา ลูกสะใภ้ไทยว่า “ไม่รู้” สะใภ้ลาวว่า “บู้” น้องสะใภ้ไปหาเอาตะไคร้ กับผักแมงลักมา เลยว่า อ้าวคันผักอื้อตู่ข่อยเอามาแต่โดนแล้ว /อันนี้แมงลักนี้ ฉั่นไปเอามาแล้ว/น้องสะใภ้ไทดำเลยว่ อยู่บ้านกันแค่นี้สองสามความบู้เรื่องกะจักอิวาสะได

ต่อจากนั้นมาเล่าให้สามีฟัง ทะเลาะกันเลยออกเือน ต่างคนทำอาหารแล้วนำมาเลี้ยงพ่อแม่เือนเดียวกัน เกิดไฟไหม้เือนพ่อแม่อยู่ ลูกชายกกเล่นไปกะข่อยพอบได้ ลูกชายกลางเล่นไปก็ข่อยบได้พ่อแม่จักอยู่ใด น้องชายหลักกะเชื่อว่าพ่อแม่อยู่ในเือนกะเข้าไปเอาพ่อแม่ออกมา ผิดว่ทั้งพ่อทั้งแม่ทั้งลูก กะเลยว่กูบ่ตายย่อนลูกหล้า เลยตั้งชื่อว่าบักดำ ลือยูกินกับบักดำนี้บไปเส ลืออยู่เือนนำบักดำนี้บกล่าวไปอยู่วัดพุ้นพ่อแม่ตาย บักไทยกะไปวัดวาพุ้นคันพ่อแม่ตาย แสดงว่พ่อแม่ฮักลูกชายหลัก แล้วให้ลูกชายหลักสืบเือน เสนผีเือนกะลูกชายหลักเป็นผู้ฮับสองเลี้ยงพ่อแม่บนเรือน คนไทยคนลาวก็ทำสังฆทานให้พ่อแม่อยู่วัด...” (เมฆ ช้อนเปียยุง สัมภาษณ์, 27 สิงหาคม 2565)

นิทานดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงโลกทัศน์ที่มีต่อชาติพันธุ์ไทดำว่ามีความเหมาะสมที่จะอยู่ร่วมกันหรือผากผีผากไข่มากกว่าชาติพันธุ์อื่น เพราะความเชื่อ ภาษา ความไว้นือเชื่อใจ มีมากกว่า ในขณะที่ด้วยกันไทดำมองว่าลูกชายที่แต่งงานกับชาติพันธุ์อื่นนั้นมีความเป็นอื่น ไม่มีความไว้วางใจเช่นเดิม ดังนั้นลูกชายและลูกสะใภ้ที่เป็นชาวไทดำ เหมาะสมที่จะสืบผีเือน และดูแลพ่อแม่ได้มากกว่า

นอกจากนั้นยังมีนิทานที่อธิบายถึงความเป็นชาติพันธุ์ได้อย่างเด่นชัดคือ นิทานเรื่องทำไมเรียกไทดำ เป็นนิทานที่บอกถึงความเป็นมาว่าทำไมถึงเรียกว่าไทดำ จึงได้นำนิทานพื้นบ้านมาสร้างให้ผู้อ่านได้เข้าใจได้อย่างชัดเจน เนื่องมาจากเขยไทดำนั้นมีความกตัญญูรู้คุณของผู้มีพระคุณ ยอมเสียสละตนเพื่อช่วยเหลือพ่อตา แม่ยายจากเหตุการณ์ไฟไหม้ได้ ทำให้เนื้อตัวของตนนั้นมอมแมม จึงเป็นที่มาของการเรียกชื่อ ไทดำ นิทานเรื่องนี้ยังเป็นการอธิบายของการสืบเชื้อสายของชาวไทดำอีกด้วย ดังความว่า

“...ครอบครัวไทดำครอบครัวหนึ่งมีสามคน เขยคนที่หนึ่งเป็นชาวไทดำเขยคนที่สองเป็นคนไทยเขยคนที่สามเป็นคนลาว เขยทั้งสามคนไม่ค่อยจะถูกกันเท่าไร วันหนึ่งไฟไหม้บ้านพ่อตามีเพียงเขยไทดำคนเดียวเท่านั้นที่ช่วยพ่อตาแม่ยายออกมาได้ ทำให้ตัวมอมแมมจึงเรียกว่า ไทดำตั้งแต่นั้นมา...” (ศาริศา สุขคง, 2555: 26)

5. โลกทัศน์เรื่องของความเชื่อ

โลกทัศน์เรื่องของความเชื่อ ที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านของชาวไทดำ บ้านนาป่าหนาด ตำบลเขาแก้ว อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย พบทั้งหมด 6 เรื่อง ได้แก่ เรื่องแกน, เรื่องตัวลวง (พญานาค), เรื่องทำไมเรียกไทดำ, เรื่องแค่กับหมา (จะเข้กับหมา), เรื่องจายเหี่ยน (นายเหี่ยน) ผู้เห็นแกน, เรื่องฝีกองกอย

ชาวไทดำมีความเชื่อ และความศรัทธาในด้านต่างๆ ความเชื่อนั้นได้ถ่ายทอด และสืบทอดกันมาตั้งแต่สมัยโบราณ เช่น ความเชื่อที่เกี่ยวกับสิ่งเหนือธรรมชาติ (ผี และแกน) และนาค วรรณกรรมนิทานพื้นบ้านของชาวไทดำที่สะท้อนถึงความเชื่อ ได้แก่ นิทานเรื่องตัวลวง (พญานาค) เป็นเรื่องที่ชาวไทดำนั้นมีความเชื่อว่าเมื่อถึงหน้าแล้ง ก็จะขาดแคลนน้ำ จึงมีการบูชาตัวลวง หรือ พญานาค เมื่อมีการบูชาแล้วก็จะมามีน้ำใช้ในหน้าแล้ง คำว่า พญานาคชาวไทดำได้เปรียบเสมือนความอุดมสมบูรณ์ที่แกนได้ส่งมาให้ชาวไทดำ เมื่อมีการบูชาตัวลวงก็จะทำให้บ้านเมืองอุดมสมบูรณ์ ดังความว่า

“...หลังจากหมู่บ้านไทดำแห้งแล้ว แกนจึงให้ตัวลวง (พญานาค) มาอยู่กับชาวไทดำเพื่อให้มีน้ำ ไม่ว่าชาวไทดำจะอพยพไปอยู่ไหน ถ้าเดือดร้อนเรื่องน้ำ ก็ทำพิธีให้ลวงเอาน้ำมาให้ ที่หมู่บ้านไทดำนาป่าหนาดก็ทำพิธีเช่นกัน หากไทดำอพยพไปไหน แกนก็จะส่งให้ลวงไปด้วย

พิธีบูชาตัวลวงของชาวไทดำที่นี่ คือขุดบ่อลงไปลึกประมาณห้าสิบเซนติเมตรจากนั้นให้ผู้หญิงไปอาบน้ำ เหน้าใส่หลุม แล้วเอาผ้าปิดไว้ สักพักก็นำเครื่องไม้ตักหางตัวลวงออกมาเมื่อไปทำนา แล้วเกิดแล้งมาก ชาวไทดำก็จะมาตักเอาทราย และน้ำตรงที่ขุดบ่อทำพิธี รอไม่เกินสามปีก็จะมีน้ำออกมามากมาย...” (ศาริศา สุขคง, 2555: 25-26)

นอกจากความเชื่อดังกล่าวแล้ว ชาวไทดำยังมีความเชื่อเรื่องผีและแกน จากนิทานเรื่องฝีกองกอย เชื่อว่าฝีกองกอยอาศัยอยู่ในป่า ชอบขโมยปลาของชาวบ้านกินเป็นอาหาร ฝีกองกอยอาจให้โชค เงินทอง หรือ ความโชคร้ายได้หากมีความโลภมาก นิทานเรื่องเอี้ยกับน้อง จะกล่าวถึงผีดำหรือผีบรรพบุรุษ ส่วนความเชื่อเรื่องแกน มีความเชื่อว่าแกนคือเทวดาที่ชาวไทดำนับถือสูงสุด สถิตอยู่บนสวรรค์ คอยปกป้องคุ้มครองชาวไทดำ หากบรรพบุรุษชาวไทดำเสียชีวิต ในช่วงวันเข้าพรรษาวิญญาณผู้ตายจะไปเข้าเฝ้าแกน และจะกลับมาเยี่ยมลูกหลาน บรรดาลูกหลานจะเลี้ยงข้าวปลาอาหารในพิธีปาดตง นิทานที่กล่าวถึงแกน ได้แก่ นิทานเรื่องจายเหี่ยน (นายเหี่ยน) ผู้เห็นแกน นิทานเรื่องนี้นำเสนอว่าคนปกติไม่สามารถเห็นแกนได้ แต่แกนหลงมีคนเห็นอยู่คนเดียวคือนายเหี่ยนซึ่งเป็นเด็กกำพร้าที่ฉลาดมาก

6. โลกทัศน์เรื่องธรรมชาติ

โลกทัศน์เรื่องธรรมชาติ ที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านของชาวไทดำ บ้านนาป่าหนาด ตำบลเขาแก้ว อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย พบทั้งหมด 5 เรื่อง ได้แก่ บ้าไล ไปฮาน้อ (นายไลไปหาหน่อไม้), เรื่องฝีกองกอย, เรื่องแกน, เรื่องควายกับคน, เรื่องฝีกองกอย

ชาวไทดำบ้านนาป่าหนาดมีวิถีชีวิตเรียบง่ายที่ผูกพันกับธรรมชาติ ภูมิประเทศรอบหมู่บ้านจะเป็นทุ่งนา ไร่ สวน หนองน้ำ และภูเขาเรียกว่าภูแก้ว ภูหวด ชาวไทดำเชื่อว่าภูแก้ว ภูหวด มีอารักษ์สถิตอยู่ทำหน้าที่บันดาลฟ้าฝนให้ความอุดมสมบูรณ์ เมื่อครั้งที่ไทดำได้อพยพมาตั้งถิ่นฐานที่บ้านนาป่าหนาดในช่วงแรก ไทดำได้อัญเชิญเป็นอารักษ์บ้านหรือเจ้าบ้าน นั้นอาจเป็นเพราะไทดำเชื่อว่าในธรรมชาติมีผีสงเทวดาอันเป็นพลังอำนาจศักดิ์สิทธิ์ที่ส่งผลต่อวิถีชีวิตต่อพวกเขาจึงจะเห็นว่าคนไทดำเชื่อว่าบนฟ้ามี “แกน” เป็นผู้สร้างดิน สร้างฟ้า สร้างมนุษย์และสรรพชีวิตต่างๆ ทั้งหลายบนโลก ทั้งยังเป็นผู้คุ้มครองและมีหน้าที่ปกป้องดูแลให้ความช่วยเหลือหรือลงโทษบนดินคุณให้เกิดแก่มวลมนุษย์ได้ ดังจะเห็นได้จากคำขับในพิธีเช่นแกนเพื่อบูชาแกนก็จะมีการขับแกน หรือในวรรณกรรมเรื่องเงื่อนหาญ (สำนวนลาวล้านช้าง) ก็มีคติความเชื่อว่าขุนเจืองเป็นลูกแกน และแกนได้บัญชาให้ขุนเจืองลงมาเกิดเป็นเจ้าขุนมูลนายยังโลกมนุษย์ (ประคอง นิมมานเหมินท์, 2539: 61-63) ด้วยความเชื่อดังกล่าวไทดำบ้านนาป่าหนาดจึงมีข้อกล่าวว่า “เดือนสาม เดือนสี่

คะลำเถน บ่เฮ็ดเวียก เฮ็ดงานฟ้าใหม่ฝนใหม่” หรือ “ฟ้าใหม่ ฝนใหม่อย่าแก่งหลายแก่งอ้ว” เพราะเกรงจะได้รับอันตรายจากฝนฟ้าคะนองในช่วงต้นปี

ส่วนนิทานที่สะท้อนโลกทัศน์เรื่องธรรมชาติ ความอุดมสมบูรณ์ ได้แก่ นิทานเรื่องฝีกองกอย สะท้อนโลกทัศน์ว่าป่าหรือธรรมชาติมีความสมบูรณ์ เป็นที่อยู่อาศัยของมนุษย์ (จับปลา) นิทานเรื่องเห็ดดอกเดียว สะท้อนโลกทัศน์ว่าป่าเป็นแหล่งอาหารที่สำคัญคือเห็ด นอกจากนั้นโลกทัศน์ในด้านอาหารโดยเฉพาะข้าวนั้น “ควาย” เป็นสัตว์ที่มีบุญคุณต่อมนุษย์ สัตว์ก็มีหัวใจเฉกเช่นมนุษย์ มนุษย์ไม่ควรที่จะข่มเหง ทารุณกรรมสัตว์ จากนิทานเรื่องควายกับคน

บทสรุป

นิทานพื้นบ้านของชาวไทดำ บ้านนาป่าหนาด ตำบลเขาแก้ว อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย จำแนกได้ 8 ประเภท สะท้อนให้เห็นโลกทัศน์ ความคิด ความเชื่อ ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำใน 6 ด้าน คือ 1) โลกทัศน์เรื่องอำนาจ ชายเป็นใหญ่ในครอบครัว หรือปิตาธิปไตย 2) โลกทัศน์เรื่องการสอนลูก เพศหญิงหรือเพศเมียย่อมสอนลูกได้ดีกว่า 3) โลกทัศน์เรื่องคติสอนใจ 4) โลกทัศน์เรื่องกลุ่มชาติพันธุ์ชาติพันธุ์เดียวกันย่อมเข้าใจในวัฒนธรรมเดียวกัน 5) โลกทัศน์เรื่องของความเชื่อ เรื่องนาค ผี และเถน 6) โลกทัศน์เรื่องธรรมชาติ มีสิ่งเหนือธรรมชาติอาศัยอยู่ โลกทัศน์เหล่านี้ส่งผลต่ออัตลักษณ์วิถีการดำเนินชีวิต เช่น ภาษา, ความเชื่อ, วัฒนธรรม เป็นต้น ซึ่งโลกทัศน์ส่วนใหญ่เน้นคติสอนใจให้ชาวไทดำตระหนักถึงการดำเนินชีวิต

เอกสารอ้างอิง

- คะนิงชัย วิริยะสุนทร. (2561). โลกทัศน์ที่สะท้อนจากสำนวนอีสาน. วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, 14(2), 249-269.
- ญาณวรรณ สันธิบุญญ และ คณะ. (2545). นิทานพื้นบ้านไทย. สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน เล่ม ๒๖ พิมพ์ขึ้นใน พ.ศ. 2545.
- ประคอง นิมมานเหมินท์. (2539). วรรณกรรมไทดำ. ภาษาและวรรณคดีไทย. (13): 61-63.
- ประคอง นิมมานเหมินท์. (2543). นิทานพื้นบ้านศึกษา. เอกสารชุดคติชนวิทยา อันดับ 2 ศูนย์คติชนวิทยาร่วมกับ โครงการตำราคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เพชรตะบอง ไพศุณย์. (2553). การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมของไทดำในกระแสการเปลี่ยนแปลง: กรณีศึกษาเปรียบเทียบกับไทดำในประเทศไทยและสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว. ปรียญาปรัชญาดุขฎฐิบัณฑิต สาขาวิชายุทธศาสตร์การพัฒนาภูมิภาค คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย.
- ศาริศา สุขคง. (2555). นิทานพื้นบ้านไทดำบ้านนาป่าหนาด ตำบลเขาแก้ว อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย. เลย: คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย.
- สุภาพร คงศิริรัตน์. (2553). การศึกษาพระโลกทัศน์ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ปรากฏในพระราชหัตถเลขา. (วิทยานิพนธ์ปรียญาดุขฎฐิบัณฑิต) มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- เอี่ยมพร จรนามล. (2013, กันยายน-ธันวาคม). โลกทัศน์ที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านไทลื้อ อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา. Journal of Humanities and Social Sciences University of Phayao 29 Jornameon U. Journal of Humanities and Social Sciences University, 1(3), 29-38.

ผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์

- กร ไพศุณย์. (1 ตุลาคม 2565). ปรายญ์ท่องถิ่น. สัมภาษณ์.
- ชาน ชอนเปี้ยญ. (27 สิงหาคม 2565). ปรายญ์ท่องถิ่น. สัมภาษณ์.
- เพชรตะบอง ไพศุณย์. (27 สิงหาคม 2565). ปรายญ์ท่องถิ่น. สัมภาษณ์.

สุเมธ ช้อนเปียyoung. (27 สิงหาคม 2565). ปราชญ์ท้องถิ่น. สัมภาษณ์.

ประยงค์ ไชคินี. (1 ตุลาคม 2565). ปราชญ์ท้องถิ่น. สัมภาษณ์.

ไธด์ ไชคินี. (1 ตุลาคม 2565). ปราชญ์ท้องถิ่น. สัมภาษณ์.